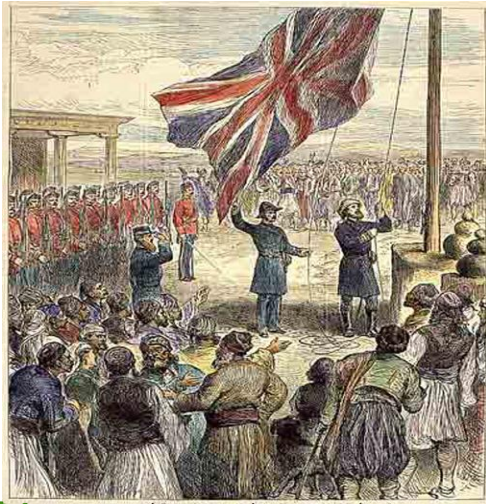

Ιστορικό πλαίσιο

100 χρόνια ζωής κλείνει το Γ' Δημοτικό σχολείο Λεμεσού το 2023. Η Γ' Αστική Σχολή, όπως ονομαζόταν τότε, ιδρύθηκε το 1923, σε μια δύσκολη και πολυτάραχη περίοδο της κυπριακής ιστορίας. Διάφορα ιστορικά γεγονότα, τοπικά και παγκόσμια, επηρέασαν τη λειτουργία της. Ταυτόχρονα, το ίδιο το σχολείο, μέσα από την πολυετή προσφορά του αποτελεί σημείο αναφοράς και ανάμνησης πολλών επιφανών, αλλά και απλών ανθρώπων. Για επαρκέστερη κατανόηση της σημασίας του σχολείου θα επιχειρηθεί σκιαγράφηση των συνθηκών που επικρατούσαν εκείνη την περίοδο.

Φ1 1978 - Παράδοση της Κύπρου στους Άγγλους

Από το 1878, οι Άγγλοι ενοικιάζουν την Κύπρο από τον σουλτάνο, με τη συμφωνία να βοηθήσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία σε περίπτωση ρωσικής επίθεσης. Με αυτή τη συμφωνία οι Άγγλοι ήταν οι διαχειριστές του νησιού, καθώς ο σουλτάνος ασκούσε κυριαρχία. Έτσι, τα πράγματα στην Κύπρο δεν άλλαξαν ιδιαίτερα.

Οι φόροι παρέμειναν οι ίδιοι, όπως για παράδειγμα ο φόρος της δεκάτης και ο κεφαλικός φόρος. Επιπλέον προστέθηκε ο φόρος υποτέλειας, που αφορούσε τις υποχρεώσεις της Μεγάλης Βρετανίας έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό το ποσό ανερχόταν στις 92,800 χρυσές λίρες, ποσό τεράστιο για την εποχή εκείνη. Το ποσό αναλογούσε σε αναγκαστική εισφορά μισής λίρας για κάθε Κύπριο, αφού ο πληθυσμός ήταν μόλις 186 χιλιάδες. Η δυσβάστακτη φορολογία και κατά συνέπεια η άθλια οικονομική κατάσταση των κατοίκων ήταν σημείο αντιπαράθεσης με τους Άγγλους. Ας σημειωθεί ότι οι Άγγλοι ουδέποτε πλήρωσαν τον φόρο υποτέλειας στον σουλτάνο, γιατί η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε νωρίτερα συνάψει δάνεια από διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες και χρωστούσε στη Μεγάλη Βρετανία. Επιπρόσθετα, οι Άγγλοι, επειδή δεν θεωρούσαν την Κύπρο δική τους κτήση-αποικία, δεν έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ευημερία της. Έργα γίνονταν κυρίως, όταν εξυπηρετούσαν τους ίδιους. Έτσι η οικονομική ανάπτυξη ήταν πολύ αργή.

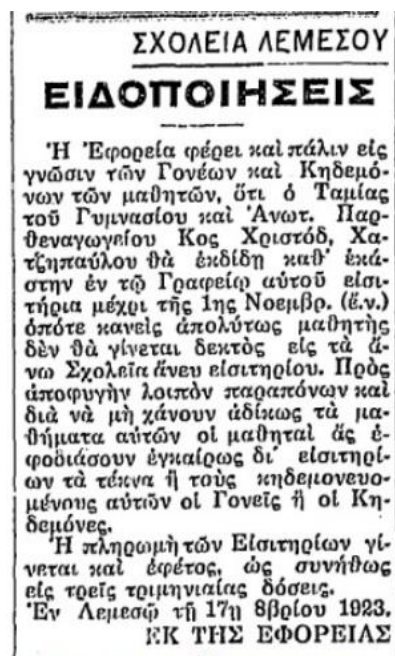
Βέβαια, σε σχέση με τον σκοταδισμό, την τρομοκρατία, την καταπίεση και την απολυταρχία που υπήρχε τον καιρό της Τουρκοκρατίας, η κατάσταση είχε κάπως βελτιωθεί. Οι Άγγλοι, στην προσπάθειά τους να ελέγξουν τον λαό και να εκμεταλλευτούν τους πόρους και τη γεωπολιτική θέση του

Φ2 Πολιτική συγκέντρωση στη Λεμεσό, 1895 (National Archives)

νησιού, οργάνωσαν καλύτερα τη διοίκηση. Εξουσία ασκούσε ο Ύπατος Αρμοστής. Ίδρύθηκε ένα Εκτελεστικό Συμβούλιο, το οποίο είχε καθαρά συμβουλευτικό ρόλο για να υποβοηθήσει το έργο του Ύπατου Αρμοστή. Το νησί διαιρέθηκε σε έξι επαρχίες και στην κάθε μια, εξουσία ασκούσε ένας Άγγλος Αρμοστής. Στις πόλεις οργανώθηκαν δήμοι, όπου ο Δήμαρχος εκλεγόταν από τον λαό. Εκσυγχρονίστηκε το δικαστικό σύστημα σε μια προσπάθεια επιβολής της τάξης. Επίσης, ιδρύθηκε ένα Νομοθετικό Συμβούλιο, το οποίο οι Άγγλοι ήθελαν να παρουσιάσουν ως δημοκρατικό και προοδευτικό θεσμό. Ουσιαστικά, όμως δεν ήταν. Το Νομοθετικό Συμβούλιο είχε μέλη εννέα εκλεγμένους Έλληνες, τρεις εκλεγμένους Τούρκους, 6 Άγγλους διορισμένους και έναν πρόεδρο, ο οποίος ήταν ο εκάστοτε Ύπατος Αρμοστής. Τις πλείστες φορές οι Άγγλοι συμφωνούσαν με τους Τούρκους αποκτώντας πλειοψηφία στο Συμβούλιο. Σε περίπτωση ισοψηφίας, ο Ύπατος Αρμοστής είχε τη νικώσα ψήφο, όπως επίσης και το δικαίωμα αρνησικυρίας. Έτσι, οι Άγγλοι τεχνηέντως περνούσαν τους νόμους που τους συνέφεραν και έκαναν πάντοτε αυτό που ήθελαν. Τα αιρετά μέλη του Συμβουλίου δεν είχαν το δικαίωμα να προτείνουν δικά τους νομοσχέδια αν δεν έπαιρναν την εκ των προτέρων άδεια του Ύπατου Αρμοστή. Επιπλέον, ο τρόπος οργάνωσης αυτού του Συμβουλίου (ξεχωριστοί εκλογικοί κατάλογοι για χριστιανούς και μουσουλμάνους και χωριστή εκπροσώπηση) δημιουργούσε

διαχωριστικές τάσεις ανάμεσα στις δύο κοινότητες του νησιού. Αυτό έφερνε προβλήματα στους Κύπριους, αλλά εξυπηρετούσε τους Βρετανούς.

Εφημ. "Αλήθεια", 19/10/1923

Η κάθε κοινότητα είχε το δικαίωμα να ιδρύσει τα δικά της σχολεία, τα οποία έπρεπε όμως να χρηματοδοτήσει. Η κεντρική κυβέρνηση έδινε ελάχιστες χορηγίες ή δάνεια για σχολεία, όταν πληρούνταν κάποια κριτήρια και φυσικά ασκούσε τον έλεγχο σε διάφορα ζητήματα μέσω του Άγγλου Επόπτη Παιδείας. Το πιο φιλελεύθερο καθεστώς ήταν ομολογουμένως πιο βοηθητικό στην ανάπτυξη της παιδείας σε σχέση με την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Έτσι, ιδρύονται σταδιακά περισσότερα σχολεία, ως αποτέλεσμα του κλίματος αυτού, αλλά και της άποψης ότι η εκπαίδευση προσφέρει εφόδια για καλύτερη ζωή, και καλλιεργεί την εθνική ταυτότητα. Περισσότεροι, οι πιο εύποροι βέβαια, πηγαίνουν για σπουδές στην Ελλάδα και επιστρέφουν προσφέροντας στον τόπο τους. Επίσης, αφυπνίζεται η εθνική συνείδηση των

Κυπρίων που δεν χάνουν ευκαιρία να ζητήσουν ένωση με την Ελλάδα - γεγονός που δυσχεραίνει τις σχέσεις τους με τους Βρετανούς και τους Οθωμανούς.

Το 1914, μετά τη συμμαχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τη Γερμανία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Άγγλοι μονομερώς ανακηρύσσουν την κυριαρχία τους επί της Κύπρου. Το 1923, με τη συνθήκη της Λωζάνης, η Οθωμανική Αυτοκρατορία παραιτείται κάθε δικαιώματος στο νησί. Λίγο αργότερα, το 1925 η Κύπρος ανακηρύχθηκε επίσημα αποικία του στέμματος.

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο των Κυπρίων, σύμφωνα με άρθρο στην εφημερίδα «Αλήθεια», 19/8/22, η απογραφή πληθυσμού του 1921, έδειξε ότι το 50% των Κυπρίων ήταν αγράμματοι, με μεγαλύτερο ποσοστό τα κορίτσια. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 1878, σε έκθεσή των Βρετανών για την παιδεία, αναφέρουν ότι το 75% των κατοίκων είναι αναλφάβητοι. Η βελτίωση που παρατηρήθηκε από τα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας οφείλεται κυρίως στις προσπάθειες της εκκλησίας, η οποία είχε υπό την προστασία της την εκπαίδευση, καθώς και επιφανών Κυπρίων, παρά της Αγγλικής διοίκησης. Οι δαπάνες για το κτίσιμο σχολείων ή την ενοικίαση άλλων χώρων για να χρησιμοποιηθούν ως σχολικές αίθουσες, όπως και τα έξοδα λειτουργίας των σχολείων καλύπτονταν από τις Σχολικές Εφορείες. Αυτές για να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, έπαιρναν δάνεια, επέβαλλαν σχετικό φόρο και υποχρέωναν τους γονείς να πληρώνουν εισιτήρια. Επίσης, αρκετοί εύποροι πολίτες έδιναν εισφορές «υπέρ των σχολείων», θεωρώντας την παιδεία ως σημαντικότερο μέσο προόδου της Κύπρου.

Το 1923, λίγα χρόνια μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και αμέσως μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, η οικονομική κατάσταση των Κυπρίων ήταν οικτρή. Το πολιτικό σκηνικό ήταν τεταμένο. Οι Κύπριοι αξίωσαν ένωση με την Ελλάδα, αύξηση των Ελλήνων μελών του Νομοθετικού Συμβουλίου και κατάργηση του υποτελικού φόρου. Η απάντηση για ένωση και κατάργηση του φόρου ήταν αρνητική. Η αύξηση των Ελλήνων μελών του Νομοθετικού Συμβουλίου θα γινόταν δεκτή από τους Άγγλους με τον όρο διάλυσής του σώματος και ταυτόχρονη αύξηση των Άγγλων μελών. Με αυτό τον τρόπο δεν θα άλλαζαν οι ισορροπίες, αλλά ούτε και θα γινόταν κάποια εκδημοκρατικοποίηση της διακυβέρνησης. Επιπλέον, ψηφίζεται νέος νόμος περί παιδείας, με τον οποίο οι δάσκαλοι χωρίζονται σε τέσσερις τάξεις, αντί τρεις που ίσχυε προηγουμένως, σύμφωνα με τα προσόντα και τα χρόνια υπηρεσίας τους. Ανάλογος ήταν και ο μισθός τους. Το μισθό των δασκάλων για πρώτη φορά θα πλήρωνε η κυβέρνηση με επιβολή φορολογίας, ενώ μέχρι τότε τον πλήρωναν οι σχολικές εφορείες ή οι κοινότητες. Με τον νέο νόμο κάποιοι δάσκαλοι μένουν εκτός υπηρεσίας. Επίσης, απαγορευόταν στις έγγαμες δασκάλες να συνεχίσουν να εργάζονται. Ο μισθός θα πληρωνόταν από την κυβέρνηση, η οποία επέβαλε αυξημένη φορολογία,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ

Ἡ τελευταία ἀπογραφή τοῦ παρελθόντος ἔτους 1921, μᾶς παρουσιάζει μίαν στατιστικὴν τῶν ἀγράμματων ἐν Κύπρῳ ἥμισυ κτητικὴν ἢ ὑποία εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν μας. Οὕτω ἐκ τῶν 310 χιλ. κατοίκων τῆς Κύπρου αἱ 200 περίπου χιλ. εἶνε παντελῶς ἀγράμματοι ἐὰν ἐκ τούτων ἀφαιρεθῶν 50 χιλ. ἀνήλικοι παραμένουσι καὶ πάλιν 150 χιλ. ἀγράμματοι ἔξ ὧν 60 χιλ. ἄρρενες καὶ 90 χιλ. θήλειαι· ἤδηλαδὴ 50 ο)ο ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ ἐκτός τῶν ἀνηλίκων καὶ μετὰ τούτων 65 ο)ο.

Δὲν σημειοῦμεν τὰ ἀνωτέρω διότι ἐλπίζομεν εἰς τὴν ἀμείωσιν ἢ καὶ ἐν ἀνωτέρῳ μέλλοντι θεσπίσειν τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ δεῖξωμεν εἰς ποίαν ἔσθιν εὐρίσκεται ὁ Κύπριος μετὰ 45 ἔτων Ἀγγλικῆν κατοχὴν.

Εφημ. "Αλήθεια", 29/7/1923

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ὁ Ἑλληνοκύριος λαὸς Λεμεσοῦ συνελθὼν σήμερον τὴν 29/10 1922 εἰς συλλαλητήριον ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἐκκλησίας ἀγίας Νάπας ἔπρασσε συσκεφθῆ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καταθλιπτικῆς φορολογίας ἣν ὑφίσταται συνεπείᾳ τοῦ περὶ Παιδείας νόμου.

ψηφίζει

Ἴον καταδικάζει τὴν φορολογίαν ἣτις γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περὶ παιδείας νόμου καὶ τὴν ἐφετερινὴν κανονισμὴν εἰδικῶς καὶ ἐφεσιβάλλον ταύτην εἰς τὴν Ἐπαρχιακὴν Ἐπιτροπείαν, παρακαλεῖ ὅπως αὕτη συνεργασθῆ μετ' ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ ἀναθεωρήσῃ ταύτην ἐπὶ τὸ δικαίωτον, λαμβανούσα κυρίως ὑπ ὄψιν τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, ἣτις πιέζει μέχρις ἀποπνιγμοῦ τὰς ἐργατικὰς ἰδίως τάξεις.

Εφημ. "Αλήθεια 21/10/1922

ενώ αναφέρθηκε ρητά από τους Άγγλους ότι οι δάσκαλοι δεν θα δικαιούνταν σύνταξη. Οι αποφάσεις αυτές προκάλεσαν τις οργανωμένες διαμαρτυρίες των δασκάλων.

Επίσης, οι Σχολικές Εφορείες επέβαλαν επιπλέον φορολογία για τα έξοδα ίδρυσης και λειτουργίας των σχολείων. Αυτό το γεγονός προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις των γονιών που πολλοί από αυτούς ασφυκτιούσαν οικονομικά. Την ίδια χρονική περίοδο στην Κύπρο καταφτάνουν πολλοί Αρμένιοι και Έλληνες Μικρασιάτες πρόσφυγες, τους οποίους οι Κύπριοι προσπαθούν να στηρίξουν με όποιο τρόπο μπορούν. Για παράδειγμα, σχολεία οργανώνουν παραστάσεις και τα έσοδα από τα εισιτήρια πηγαίνουν σε ταμείο για στήριξη των προσφύγων.

ΜΑΘ. ΣΥΣΣΕΙΤΙΟΝ.

Ὁ Κοσ Γεωργ. Βανέζης προσέφεραν ὑπὲρ τοῦ Μαθ. Συσσιτίου Λ. 3-0-0 εἰς μνήμην τοῦ μακ. Ἡλία Μενεβίση.

Επίσης εἰς μνήμην Ἄννης Ε. Θεοδοσίου προσέφεραν ὑπὲρ τοῦ Μαθ. Συσσιτίου ἀνά Λ. 1-0-0 οἱ κ. κ. Γεώργιος Γαλανίδης καὶ Ἀντώνιος Γαλανίδης

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἐκ τῆς κινήματογραφικῆς παραστάσεως τῆς διοργανωθείσης ὑπὸ τῶν διδασκαλισσῶν τοῦ Διαφθναγ. Λεμεσοῦ ὑπὲρ τῶν Προσφύγων εἰσπραχθήσαν Λ. 26-0-0 Ἐκ τούτων ἐδαπανήθησαν Λ. 3-12-0 δι' ἔξοδα παραστάσεως Λ. 3-8-0 ἐδόθησαν πρὸς ὑποστήριξιν μιᾶς οἰκογενείας προσφύγων καὶ αἱ ὑπόλοιποι Λ. 19-0-0 κατετέθησαν εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν ἐσόδων ἐπιτροπῆς ὑπὲρ τοῦ Κυπριακοῦ καὶ Μικρασιατικοῦ ἐγγύων...

Εφημ. "Αλήθεια", 7/9/1922

κληροδότημα του Δημοσθένη Μιτσή, στον χώρο όπου βρίσκεται σήμερα το Γ' Δημοτικό Σχολείο. Ο δρόμος μπροστά από το σχολείο ονομάστηκε οδός Δημοσθένη Μιτσή, προς τιμή του ευεργέτη πολλών σχολείων της Κύπρου. Πρώτος διευθυντής ήταν ο Χρήστος Αποστολίδης.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΜΙΤΣΗ

Τὰ διάφορα Κληροδοτήματα

Μεγάλοι Δωρεαὶ εἰς τὰς Ἀστυκάς Σχολὰς Λάρνακος, Λευκοσίας καὶ Λεμεσοῦ

Εφημ. "Αλήθεια" 27/7/1923

Είχαν καταργήσει το Νομοθετικό Συμβούλιο, επέβαλαν λογοκρισία στον τύπο και είχαν θέσει κάτω από τον πλήρη έλεγχο τους τη δημοτική εκπαίδευση. Έλεγχαν τους

Μέσα σε αυτές τις πολύ δύσκολες συνθήκες, λόγω της αύξησης των μαθητών, η Σχολική Εφορεία Λεμεσοῦ αποφασίζει την ίδρυση της Γ' Αστικής Σχολής. Η σχολή λειτουργεί με τρεις τάξεις και σε αυτή φοιτούν μόνο αγόρια. Αρχικά, το σχολείο στεγάζεται στο σπίτι του Παναγή Πελενδρίδη, το οποίο ενοικιάζεται από τη Σχολική Εφορεία. Τα επόμενα χρόνια το σχολείο γίνεται σταδιακά από τριτάξιο, τετρατάξιο, πεντατάξιο και εξατάξιο. Όταν οι ανάγκες σε αίθουσες διδασκαλίας αυξάνονται, ενοικιάζεται δεύτερο σπίτι, η οικία Κοντόπουλου, απέναντι από το πρώτο. Το πρώτο σχολικό κτήριο είναι έτοιμο το 1933. Ανεγέρθηκε με δάνειο της Σχολικής Εφορείας Λεμεσοῦ και

ΤΟ 1923 ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ

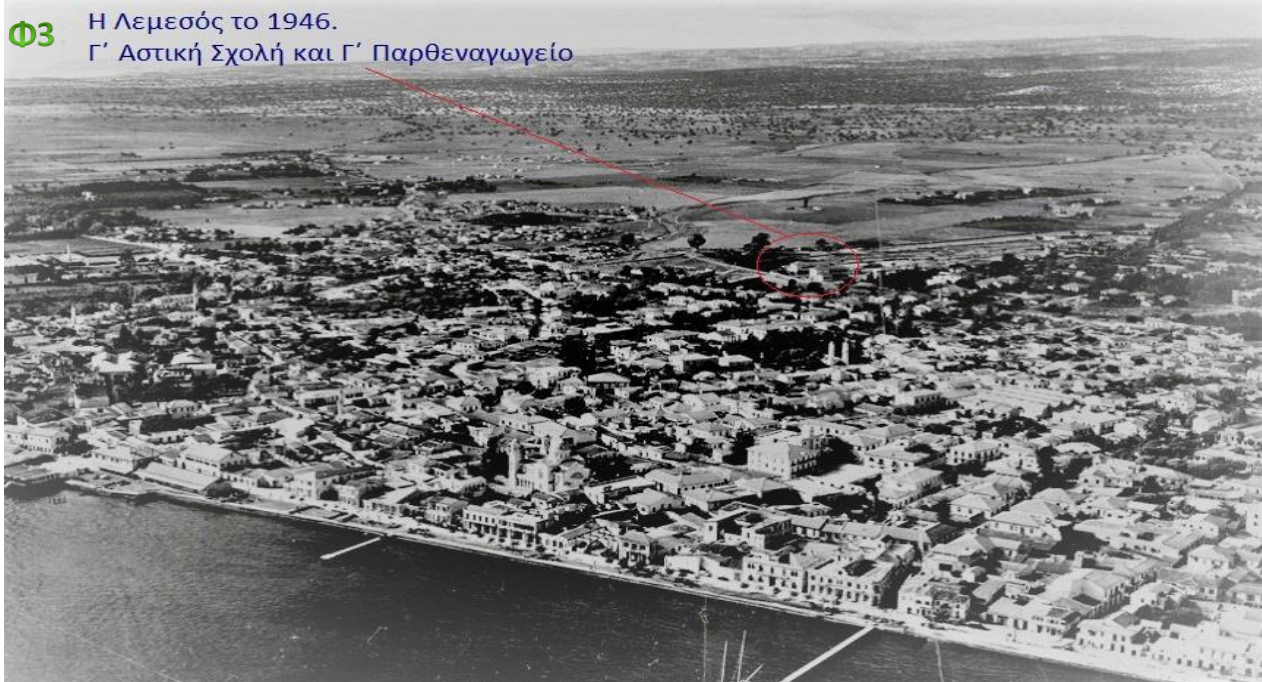
Διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν Πατριδα ὁ διαρρηθεύσας Ἐνιαυτὸς ἐπὶ πῶς καὶ πρὸς τὴν μεγάλην Πατριδα. Ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις ὑπῆρξεν ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς ἰκτροτάτη καὶ ἡ Νῆσος παρουσίασε μίαν καταφανῆ εἰκόνα ὀπισθοδρομῆσεως καὶ παρακμῆς.

Ποῦ ὀφείλεται τὸ γεγονός τοῦτο θὰ ἦτο μακρὸν γὰ ἕτεράση τις, διότι τὰ αἷτια τὰ προκαλέσαντα τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Κύπρος διατελεῖ σήμερον, εἶνε πολλὰ καὶ ποικίλα. Οὐχὶ μικρὸν ὅμως μέρος τῆς εὐθύνης ὑπέχει ἀναντιρρήτως καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Νῆσου, ἡ ὁποία ἐξηκολοῦθησε καὶ κατὰ τὸ διαρρηθεῦσαν Ἔτος τὴν αὐτὴν τακτικὴν τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὰ πραγματικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, περὶ οὐδενὸς

Εφημ. "Αλήθεια" 28/12/1923

διορισμούς των δασκάλων, ενέκριναν τα διδακτικά βιβλία, κατάργησαν το μάθημα της ελληνικής ιστορίας, την ανάκρουση του εθνικού ύμνου και τη χρήση εθνικών συμβόλων κ.ά. Μάλιστα, οι τιμωρίες για τους παραβάτες ήταν αυστηρές.

Το 1938 ανατολικά της Γ' Αστικής κτίζεται το Γ' Παρθεναγωγείο Λεμεσού, με κληροδότημα του Τιμόθεου Χριστοφίδη και δάνειο της Σχολικής Εφορείας. Τα δύο σχολεία συγχωνεύτηκαν το 1968 και το Γ' Δημοτικό Σχολείο Λεμεσού αποτελεί τη φυσική συνέχειά τους.

Το σχολείο, που ομολογουμένως ιδρύθηκε κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες, προσέφερε όλα αυτά τα χρόνια παιδεία, συσσίτιο, χαρά, όμορφες στιγμές σε χιλιάδες παιδιά. Υπήρξαν, όμως, φορές που ο φωτεινός αυτός φάρος έσβηνε, όπως για παράδειγμα κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν επιτάχτηκε από τους Βρετανούς ή όταν οι μαθητές κατά τη διάρκεια του αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. ύψωναν την ελληνική σημαία. Έχοντας όλα αυτά

υπόψη, όλοι όσοι σχετίζονται με το σχολείο είμαστε περήφανοι που φέτος συμπληρώνονται 100 χρόνια από την ίδρυσή του. Εκατόν χρόνια γεμάτα, φωτεινά – εκατόν χρόνια προσφοράς... και φυσικά η πορεία συνεχίζεται...

Πηγές:

A. Παυλίδη (1993), Ιστορία της Νήσου Κύπρου. Λευκωσία, Φιλόκυπρος

C. Spyridakis, (1954), The Educational Policy of the English Government in Cyprus (1878-1954), The Cyprus Ethnarchy Office.

https://archeia.moec.gov.cy/sm/969/kypros_kata_tin_proimi_anglokratia_kai_ton_mesopolem_o.pdf

<http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=815&-V=limmata>

<https://www.catisart.gr/i-ekchorisi-tis-kyproy-sti-vretaniki-aytokratoria-apo-toys-othomanoys/>

<https://pressarchive.cy/s/el/item/543581#?c=&m=&s=&cv=3&xywh=-161%2C1684%2C4940%2C2875>

Φωτογραφίες:

1. <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=815&-V=limmata>

2. <https://www.flickr.com/photos/nationalarchives/8506181151/in/album-72157632854659628/>

3. <https://allaboutlimassol.com/10-entiposiakes-enaeries-fotografies-tis-lemesou-polles-dekaeties-prin-ta-drones>

4. <https://www.pemptousia.gr/2021/09/kipros-o-apeleftherotikos-agonas/>

5. https://archeia.moec.gov.cy/sd/572/kypros_anglokratia_2.pdf